

ПАЙСЦІ ДА МАР, СПАЗНАЦЬ, СПАСЦІГНУЦЬ: НАВУКОВА-ДАСЛЕДЧАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ ВУЧНЯЎ

**Карані навукі горкія, а плады – салодкія.
Народная мудрасць.**

**В.А. Шэцка,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры**

У гэтым навучальным годзе ліцэй працуе над вырашэннем праблемы па стварэнні эфектыўнай сістэмы адукацыі, накіраванай на развіццё інтэлектуальнага і творчага патэнцыялу вучняў, актывізацыю іх пазнаваўчай дзейнасці, забеспячэнне іх самарэалізацыі і ўдзел у стварэнні моцнай і квітнеючай Беларусі.

Неад’емнай часткай рэалізацыі праблемы з’яўляецца ажыццяўленне навукова-даследчай дзейнасці як асновы творчага развіцця вучняў. Пачаткам выступае актыўны пошук пытанняў, тэм, якія хвалююць, цікавяць. Гэтыя пытанні, безумоўна, разглядаюцца на старонках часопісаў, пра іх дыскусіруюць вучоныя, але адзінага вырашэння яны не маюць.

Дапытлівы вучань не застаецца раўнадушным. Важна, каб абраны ім прадмет даследавання быў актуальны, надзённы, тэма – правільна сфармуляваная. Кіраўнік навукова-даследчай работы прапануе спіс літаратуры для выяўлення стану разгледжанасці пытання, якое даследуецца. Што не вырашана? Ці апісаны прадмет усебакова? Які адказ даць на пастаўленае пытанне? Гэтыя задачы стаяць перад вучнем. Навукова-даследчая работа з’яўляецца выкананай, калі ў ёй змяшчаюцца канкрэтныя вывады, якія суадносяцца з акрэсленымі задачамі.

Вучні, як правіла, звяртаюцца ад навуковых тэм, матэрыял якіх непасрэдна звязаны з вучэбным прадметам, знаходзіць сваё выражэнне, безумоўна, у заданнях ЦТ. Іх цікавіць адрозненне формаўтваральных афіксаў ад словаўтваральных (тэма “Афікс: форма- або словаўтваральны”), пастаноўка коскі перад злучнікамі як (тэма “Сложные случаи пунктуации при союзе *как*”), падзел фразеалагічных адзінак паводле тэматычнай прыналежнасці і

агульнасці ў семантыцы (тэма “Лексіка-семантычная характарыстыка фразеалагізмаў”), Чарнобыль вачыма мастака (тэма “Спасціжэнне чарнобыльскай тэматыкі Міколам Мятліцкім”), функцыя і роля рэкламы (тэма “Уплыў рэкламы на жыццё грамадства”), тэорыі паходжання чалавека (тэма “Паходжанне чалавека застаецца загадкай”).

Даследуючы матэрыял тэмы, вучні паглыбляюць веды па пэўным пытанні, вучацца аналізаваць і сістэматызаваць прачытанае, авалодваюць метадамі параўнання, супастаўлення і апісання, фарміруюць навыкі рабіць істотныя падагульненні.

Ужо стала добрай традыцыяй праводзіць у нашай установе адукацыі навукова-практычную канферэнцыю “Ліцэй насустрач адкрыццям”. Колькасць удзельнікаў штогод павялічваецца. Распрацавана праграма канферэнцыі, якая пачынаецца плянарным пасяджэннем. Далей работа ажыццяўляецца па секцыях. Аўтары выяўляюць тэму, праблему, актуальнасць даследавання. Абавязкова знаёмяць прысутных з вывадамі. Вучні выкарыстоўваюць камп’ютэрныя тэхналогіі пры стварэнні прэзентацый, каб работа была прадстаўлена.

Канферэнцыя 2009 года мела назву “Крок у будучае” і аб’яднала ўдзельнікаў – амаль што усіх вучняў дзесятых і адзінацятых класаў. Той, хто сам не быў аўтарам, актыўна ўдзельнічаў у абмеркаванні ўзнятых пытанняў, уключаўся ў дыскусію і паводле распрацаваных крытэрыяў ацэнкі вучэбна-даследчыцкай работы разам з іншымі мог падводзіць вынікі і вызначаць пераможцаў, якія, безумоўна, былі ўзнагароджаны.

Уменне ажыццяўляць навуковае даследаванне важнае і неабходнае. Дае магчымасць вучню ўдзельнічаць у навуковых і творчых конкурсах не толькі рэгіянальных, але і рэспубліканскіх і міжнародных. Так, каб выйсці ў фінал алімпіяды школьнікаў Саюзных дзяржаў “Расія і Беларусь: гістарычная і духоўная агульнасць”, неабходна падрыхтаваць творчае эсэ, з якім паспяхова спраўляюцца вучні настаўніка рускай мовы і літаратуры Кладзіевай Т.В. У 2009 годзе у Полацку ў састаў каманды Гомельскай вобласці, якая заняла

першае месца, уваходзіў вучань 11 класа Баранаў Раман, які стаў уладальнікам дыплама II ступені. Дыпламамі ўзнагароджана навуковае аб'яднанне вучняў ліцэя, якія ўдзельнічалі ў фестывалі юных даследчыкаў “КоллегиУм”, абласной навукова-практычнай канферэнцыі па матэматыцы і інфармацыйным тэхналогіям “Пошук”. Работы выконваліся пад кіраўніцтвам настаўнікаў Купрыенкі І.І., Высоцкай Л.П. Выкладчык Сідарэвіч Л.А. штогод кіруе выкананнем навукова-даследчай работы групы вучняў, якія неаднаразова станавіліся пераможцамі ліцэйскай канферэнцыі.

Нетрадыцыйны падыход пры напісанні навукова-даследчай работы “Святло радкоў тваіх, Купала: пра Беларусь і грамадзянскую пазіцыю паэта” выкарыстала выпускніца 2008 / 2009 навучальнага года Варановіч Крысціна. Вучаніца звярнулася да этымалагічных даведнікаў і вызначыла паходжанне агульнаславянскай часткі *бел-*, якую маюць словы Беларусь, беларус, беларускі. Выкарыстоўваючы вядомую цытату Ф.Багушэвіча “наша мова для нас святая, бо яна нам ад Бога даная”, аўтар прыходзіць да высновы, што слова ‘святы’ мнагазначнае, і ўвесь яго сэнс, сапраўды, стасуецца з паняццем мовы. Варановіч К. гаворыць пра паэзію Купалы натхнёна, творча, звяртаючыся да вобразных асацыяцый, гукавых і слыхавых вобразаў, рыфмаваных радкоў. Дарэчы, вучаніца на цэнтралізаваным тэсціраванні па беларускай мове атрымала стопрацэнтны сертыфікат і сёння з’яўляецца паспяховай студэнткай УА “Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт”.

Як паказвае практыка, вучні, што актыўна займаюцца навукова-даследчай дзейнасцю, маюць глыбокія веды па прадмеце, паказваюць высокія вынікі на цэнтралізаваным тэсціраванні і набываюць трывалы вопыт, паступіўшы ў вну, выконваць курсавыя і дыпломныя работы.